

Metulji Pohorja

Matjaž Jež, Rudi Verovnik

O metuljih Pohorja je razmeroma veliko znanega, saj prve raziskave metuljev segajo v devetnajsto stoletje. Pregled favne metuljev je bil objavljen tudi v *Proteusu* leta 1995, ko je bilo na Pohorju znanih 718 vrst metuljev, od tega 127 dnevnih in 591 nočnih. Dodatne raziskave so bile opravljene v letih od 2000 do 2010 v sklopu popisov za *Atlas dnevnih metuljev Slovenije*, ki je postregel z natančnejšimi podatki o njihovi razširjenosti. Nove podatke o dnevnih metuljih zasledimo tudi v člankih o stanju populacij najbolj izpostavljene in ogrožene vrste dnevnih metuljev na Pohorju borovničeve bledice (*Agriades optilete*). Pohorje je bilo vključeno tudi v projekt *Življenje ponoči*, kjer smo za Koritno in Zgornjo Ložnico zbrali veliko novih podatkov o nočnih metuljih. Po letu 2010 so stekle dodatne raziskave nočnih metuljev, ki tokrat prvič vključujejo tudi metuljčke (Microlepidoptera). Tako je število znanih vrst metuljev na Pohorju že presešlo tisoč, se pa še vedno povečuje.

Nočni metulji (Nocturna)

Za opazovanje nočnih metuljev uporabljamo središčno osvetljene šotore ali »piramide«, ki so danes v Sloveniji najpogosteje uporabljene

na metoda. V pomladnem in jesenskem času uporabljamo tudi sladke alkoholne vabe, ki jih nanašamo na drevje. V manjši meri uporabljamo metodo iskanja gosenic in drugih razvojnih oblik. Za dnevno dejavne vrste uporabljamo mrežo metuljnico. O metuljih in njihovih življenjskih okoljih hranimo tudi digitalno fotografsko dokumentacijo. Dokazni primerki vrst so shranjeni v zbirki avtorjev.

Ker tokrat prvič poročamo o metuljčkih Pohorja, bomo prav njim dali prednost. Med travnimi veččami (*Pyralidae*), ki so večinoma dejavne podnevi, je za visokogorska travnišča in resave značilna vrsta *Crambus ericella* s temnim, skoraj črno-belim vzorcem. Družbo ji delajo še običajne vrste istega rodu, kot so *C. latboniella*, *C. pratella*, *C. pasculella* in *C. perlella*. Zadnji dve sta znani tudi z barja Skrbinsko borovje. Na planjah lahko na cvetovih arnike opazujemo več vrst iz rodu *Agriphilla*, in sicer *A. inquinatella*, *A. straminella* in *A. tristella*. Med najlepšimi travnimi veččami je *Eurrhysis pollinalis*, dnevna vrsta, ki je značilna za suha in topla travnata pobočja. Fotografirali smo jo 16. avgusta leta 2014 na travniku na južnem pobočju Kremžarjevega vrha na nadmorski višini 1.080 metrov.

Za prijetno presenečenje je poskrbela lokva-

Kope so največje sklenjeno območje gorskih travnikov na Pohorju, ki so življenjski prostor ogroženih in zavarovanih vrst metuljev.

Foto: Matjaž Jež.

Travniška vešča vrste Eurrhysis pollinalis je med lepšimi metuljčki iz družine travnih vešč. Najdemo ga na subih travnatih pobočjih.

Foto: Matjaž Jež.

njeva vešča (*Elophyla nymphaeata*), ki smo jo pri Jezercu opazovali v velikem številu in je na tej višini (1.227 metrov) nismo pričakovali.

Omeniti velja še dve sorodni vrsti, *Cydalima perspectalis* in *Spoladea recurvalis*. Obe sta tujerodni in se hitro širita po Evropi. Prvo, pušpanovo veščo, smo našli v Sloveniji leta 2011 pri Ljutomeru, naslednje leto, leta 2012, pa že na Pohorju nad Hočami na nadmorski višini 575 metrov. Leta 2018 smo pri Mariborski koči te metuljčke opazovali že na višini več kot 1.000 metrov. Drugo vrsto, *Spoladeo recurvalis*, smo leta 2014 našli na Brdah na zahodnem Pohorju kot novo za Slovenijo. Najdbe te vrste na Pohorju še nismo ponovili, po ustnih poročilih drugih

metuljarjev pa se redno pojavlja v toplejših predelih Slovenije. Tudi družina Tortricidae je zastopana s številnimi rodovi in vrstami. Značilni predstavnici travišč sta *Eana osseana* in *E. argentana*. Na življenje v borovničevju in resavah so vezane vrste, kot so *Celypha rurestrana*,

C. cespitana in *Phiaris bipunctana*, na travišča z zelišči pa še *Celypha lacunana* in *C. rivulana*.

Med sovkami (Noctuidae) naj najprej omenimo take, ki so značilne za gorska travišča: *Epipsilia grisescens*, *Chersotis cuprea*, *Anomogyne speciosa*, *Papestra biren*, *Eurois occulta*, *Polymixis gemmea* in *Agrotis clavis*. Med novostmi dodajmo jugozahodnoevropsko toploljubno vrsto *Cloantha hyperici*, ki naseljuje odprta travnata in grmovna pobočja, kjer uspevajo rastline iz rodu krčnica (*Hypericum*). Zgodaj spomladi leta 2019 smo zasledili še prezimno sovko (*Orbona fragariae*), ki v alpskem območju še ni bila znana. Njena redkost je morda le navidezna, saj rada prileti na vabo, le izjemoma pa na luč.

Sovka vrste Orbona fragariae je toploljubna, značilna za sonaravne in rastlinsko pester gozdne robove in grmišča. Ob koncu zime rada prileti na vabo.

Foto: Matjaž Jež.

Podobne lastnosti ima evroazijska vrsta *Xylene exoleta*. V topli jeseni leta 2018 smo zasledili še dve za Pohorje novi selivki, *Mythimno unipuncto* in *M. loreyi*. Za ovršje Pohorja so značilne tudi boreoalpinske vrste pedicev (Geometridae): *Perizoma minorata*, *P. blandiata* in *P. albulata*. Na planjah in v višinskih smrekovih gozdovih živi tudi *Eupithecia veratraria*, katere gosenice se hranijo s semeni bele čmerike.

Dnevni metulji (Papilionoidea)

Med dnevnimi metulji je novosti manj, smo pa v okviru raziskav pohorskih planj potrdili prisotnost borovničeve bledice (*Agriades optilete*) na več krajih med Roglo in Kopami, kar so edina nahajališča te vrste v Sloveniji. Velikosti krajevnih populacij v letih nihajo, vendar je opazno splošno upadanje številčnosti, kar povezujemo z zaraščanjem planj in skrajnimi vremenskimi dogajanjem v zadnjih letih. Ob obstoječem gibanju podnebnih sprememb bo ta vrsta verjetno med prvimi, ki bo v Sloveniji izumrla, če njenega življenjskega prostora ne bomo dejavno obnavljali. Pohorje je sicer prenizko za

večino gorskih vrst dnevnih metuljev, ki jih najdemo že takoj čez mejo na Golici in sosednjih Osrednjih Alpskih pogorjih. Izjema je planinski belin (*Pieris bryoniae*), ki pa je na Pohorju vezan na vlažne senčne doline in grape na njegovih pobočjih.

Med novostmi velja omeniti še enega belina, bledega senoženjka (*Colias hyale*), ki se redno pojavlja na ovršnih pohorskih planjah in je drugod v Sloveniji postal že zelo redek zaradi intenzivne rabe nižinskih travnikov, ki so tej vrsti primarni življenjski prostor. Bolj toploljubna vrsta, ki je prej na Pohorju nismo zabeležili, je jagodnjakov slezovček (*Pyrgus armoricanus*), ki je verjetno naselil območje v okolici Zreč tudi zaradi bolj ugodnih podnebnih razmer.

Zaradi gozdnatosti in ohranjenosti gozdnih in cestnih robov, bogatih s cvetjem, je Pohorje eno najpomembnejših območij za ohranjanje ogroženega gozdnega postavneža (*Euphydryas maturna*), katerega gosenice se v začetnih fazah razvoja hranijo z listi velikega jesena. Glivična okužba, ki povzroča sušenje končnih delov vej jesena, je žal prizadela tudi populacije tega pisanega metulja.

Borovničeva bledica (Agriades optilete), ki ima na pohorskih planjah edino prebivališče v Sloveniji, je boreoalpinska vrsta in je ostanek ledenodobnega živalstva. Na fotografiji je samička z značilno temno rjavo barvo in modrim poprhom. Foto Matjaž Jež.

Veliki trepetlikar (Limenitis populi) je med največjimi in najlepšimi dnevnimi metulji Evrope. Na Pohorju naseljuje ozke doline ob potokih. Foto: Rudi Verovnik.

Družbo mu na gozdnih poteh v junijskih dneh delajo tudi naši največji metulji veliki trepetlikarji (*Limenitis populi*) in veliki spreminjavčki (*Apatura iris*), ki so v Sloveniji sicer bolj razširjeni, vendar se pojavljajo v nizkih gostotah osebkov.

Med vrstami, ki poseljujejo bolj toploljubne travnike na nižjih nadmorskih višinah, velja omeniti velikega mravljiščarja (*Phengaris arion*), katerega gosenice morajo posvojiti mravlje iz rodu *Myrmica* za uspešno dokončanje življenjskega kroga. Na vzhodnih in zahodnih obronkih Pohorja je na suhih

travnihk včasih živel tudi bakreni senoženik (*Colias myrmidone*), ki pa je povsod v Sloveniji in tudi v sosednjih državah izginil ob koncu dvajsetega stoletja. Čeprav so spremembe v sestavi vrst del naravnega procesa, pa človek s svojim delovanjem prispeva več k negativnim spremembam, ki vodijo v siromašenje krajevne favne. Pohorje je dom 29 vrst metuljev, ki so v Sloveniji prepoznani kot ogroženi in so zavarovani, zato lahko z varovanjem narave Pohorja prispevamo tudi k njihovem ohranjanju.

Izr. prof. dr. Rudi Verovnik je predavatelj za področje zoologije, entomologije in naravovarstva na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. S sodelavci raziskuje procese speciacije pri rakah, povezane z naseljevanjem podzemlja. Poleg tega se dejavno ukvarja s poučevanjem in ohranjanjem dnevnih metuljev doma in po svetu, kar ga je popeljalo tudi v nekatere najbolj nedostopne predele Zemljine oble. Že od samega začetka skuša svoje doživljanje lepote narave bolj ali manj uspešno ujeti v oko objektivna.